

อนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ายสันทัด วรรณะลี

วราชกุญชรวรวิหาร สี่เสาเทเวศม์

กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ ที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายสันทัด วรรณะลี

ณ เมรุวัดเทวราชกุญชรวรวิหาร สี่เสาเทเวศม์

กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ ที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

นายสันทัด วรรณะลี

ชาตะ ๖ พฤศจิกายน ๒๔๓๖

มรณะ ๘ ธันวาคม ๒๕๑๕

ประวัติ

นายสันทัด วรรณะลี เกิดเมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๔๓๖ ตำบลภาษีเจริญ อำเภอภาษีเจริญ ธนบุรี เป็นบุตรนายสีและนางทัด มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๖ คน คือ

๑. นายบุญมา (ถึงแก่กรรม)
๒ นางบุญมี วรปิ่น (ถึงแก่กรรม)
๓. นางบุญมาก ถ้ำแก้ว (ถึงแก่กรรม)
๔. นายสันทัด วรรณะลี
๕. นางละมัย (ถึงแก่กรรม)
๖ นางละมูล (ถึงแก่กรรม)

นายสันทัด วรรณะลี ได้รับการศึกษาที่ ร.ร. วัดกัลยาณ์ ธนบุรี

พ.ศ. ๒๔๕๔–๒๔๕๕ เป็นนักเรียนนายดาบ แล้วได้รับยศนายดาบสังกัดกรมพาหนะของกองทัพ-น้อยทหารบกที่ ๑ เมื่อรับราชการครบกำหนด ๒ ปี แล้ว ปลดเป็นกองหนุน

๑๕ ตุลาคม ๒๔๖๒ เข้าเป็นนักเรียนนายตรวจทางหลวง กรมทางหลวง

พ.ศ. ๒๔๖๓–๒๔๗๔ เป็นนายตรวจทางหลวงชั้น ๓ กรมทางหลวง

๑ เมษายน ๒๔๗๕ ปลดออกจากราชการโดยตัดทอนงบประมาณรายจ่าย

๑ กันยายน ๒๔๗๖ กลับเข้ารับราชการ กรมทางหลวงครั้งสุดท้ายดำรงตำแหน่งช่างตรีกองก่อสร้างกรมทางหลวงแล้ว ออกรับบำนาญ

นายสันทัด วรรณะลี สมรสกับนางสาวเจือ-จันทร์ บุตรีนายวาดและนางเคลือบ มีบุตรธิดารวม ๔ คน คือ

๑. นายจำลอง วรรณะลี

๒. นางสาวอุไร วรรณะลี

๓. นายจำรูญ วรรณะลี

แม้อายุจะมากแล้ว แต่นายสันทัด วรรณะลี แข็งแรง มีสุขภาพดี นอกจากกำลังขาไม่ดี ยืนหรือเดินไม่ได้นาน วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ ขณะ

ที่จะเดินไปหยิบของใช้ เกิดล้มหัวฟาดพื้น เป็นลม แน่นิ่งไปพักใหญ่ จึงพาไปหาหมอเพื่อทำบาดแผลที่ศีรษะ แล้วกลับมาพักผ่อนที่บ้าน แต่อาการไม่ดีขึ้น พูดไม่ได้ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ พาไปเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลวชิร อาการก็ไม่กระเตื้องขึ้น เนื่องจากอายุมากแล้ว ครั้นวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๕ เวลา ๐๙.๑๕ น. ก็จากไปอย่างสงบ รวมอายุได้ ๗๙ ปี ๑ เดือน ๓ วัน

อาลัยพ่อ

วันที่ลูกจะลืมเสียมิได้ คือวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๑๕ ซึ่งเป็นวันที่ลูกสูญเสียพ่อซึ่งเป็นที่รักและบูชาเหนือสิ่งใด แม้ว่าพ่อจะมีอายุเกือบ ๘๐ ปีแล้ว และการเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นเรื่องธรรมดาของโลกซึ่งจะต้องเกิดแก่ทุกคน แต่เมื่อพ่อตายจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ลูกไม่อาจหักห้ามความอาลัยความเสียดายที่พ่อต้องจากไป การสูญเสียพ่อเปรียบเสมือนต้นโพธิ์ที่แผ่เงาร่มรื่นปกป้องคุ้มครอง ให้ความอบอุ่นแก่ลูกมาแต่น้อยคุ้มใหญ่ ต้องมีอันหักโค่นลงมา ต่อไปนี้ลูกไม่มีพ่อที่จะให้ความอบอุ่น และให้คำปรึกษาเมื่อยามทุกข์อีกแล้ว

กรรมดีอันใดที่พ่อได้กระทำไว้ และเมตตาธรรมอันใดที่ลูกของพ่อได้บำเพ็ญมา จงเป็นดวงประทีป

เป็นมหากุศลนำดวงวิญญาณของพ่อ ไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพด้วยเถิด

ลูก

๑๙ มีนาคม ๒๕๑๖

อาลัยปู่

วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๑๕ เป็นวันที่หลานเสียใจอย่างที่สุด ด้วยคุณปู่ที่หลานรักและเคารพได้จากหลานไป อย่างไม่มีวันกลับ วันนี้เป็นวันที่หลานจะจำไปจนตลอดชีวิต ๑๕ ปีเต็มที่หลานได้อยู่อย่างมีความสุขกับคุณปู่ คุณปู่ที่ชอบคุยกับหลาน ชอบเล่าเรื่องในสมัยก่อน ๆ ที่เกี่ยวกับประเทศไทย พระเจ้าแผ่นดิน และชีวิตของท่าน เมื่อมีขนมหรือของอะไรคุณปู่มักจะเรียกหลาน ๆ มาร่วมวงด้วยเสมอ แต่ต่อไปนี้หลานจะไม่มีวันนั้นอีกต่อไปจนชั่วชีวิต คุณปู่มีเมตตาต่อหลานมาก และไม่เคยตีหลานเลย เมื่อคุณปู่จากหลานไป หลานรู้ตัวว่าขาดบางสิ่งบางอย่างซึ่งสำคัญต่อหลานไป หลานเสียใจที่ไม่ได้กระทำตามความปรารถนา หลานตั้งใจว่า เมื่อหลานจบการศึกษาแล้ว หลานจะตอบแทนพระคุณของคุณปู่ บัดนี้ หลานไม่มีโอกาสเสียแล้ว นอกจากระลึกถึงพระคุณของ

คุณปู่ และทุกครั้งเมื่อสวดมนต์หลานขอให้คุณปู่ของหลาน มีความสุขอยู่บนสวรรค์ชั้นฟ้า และถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้ทุกชาติไปคุณปู่ต้องเป็นคุณปู่ของหลานตลอดไป

บุญกุศลใด ๆ ของหลานที่ทำไว้ในโลกนี้ หลานขอให้คุณปู่ของหลานคนเดียว

จากหลาน

พจิรา วรรณะลี

สุรินทร์ วรรณะลี

อลชลา วรรณะลี

สาธวัช วรรณะลี

การบูชาคนควรบูชา

การบูชานั้นได้แก่ การยกย่อง เชิดชู เช่น ไหว้กราบ หรือแสดงความนับถืออย่างอื่น คือ ลุกขึ้นยืนต้อนรับ ให้ที่นั่งที่สมควร หลีกทางให้เดิน ตลอดถึงให้สิ่งของ หรือรับใช้ด้วยความนับถือ

คนควรบูชานั้น คือ บุคคลที่ทรงคุณงามความดี ซึ่งได้แก่บัณฑิตนั่นเอง. บัณฑิตในโลกมี ๒ จำพวก คือ คือผู้รู้ดีรู้ชั่วรู้ศิลปวิทยาต่าง ๆ สามารถสอนคนอื่นได้ แต่ตนเองไม่ประพฤติปฏิบัติให้สมกับที่เป็นผู้มีความรู้นั้น เช่นนี้ จัดเป็นบัณฑิตโดยความรู้ จำพวก ๑ เป็นผู้รู้ด้วย เป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติเหมาะสมแก่ความเป็นผู้รู้นั้นด้วย เช่นนี้ จัดเป็นบัณฑิตโดยความประพฤติปฏิบัติ จำพวก ๑. บัณฑิตจำพวกหลังที่มีความรู้และความประพฤติปฏิบัติเหมาะสมแก่ความรู้นี้แหละเป็นบัณฑิตแท้ ที่เป็นผู้สร้างความดีความเจริญให้แก่โลก เป็นคนดีที่ควรบูชาแท้.

เหตุไรจึงต้องบูชาคนดี เพราะเหตุว่า โลก คือ หมู่มนุษย์จะเจริญรุ่งเรืองมีความสงบอยู่เย็นเป็นสุขไม่วุ่นวาย เดือดร้อนเป็นทุกข์ ก็ด้วยคนดีทั้งหลายช่วยกันสร้างและบำรุงรักษาไว้ คนดี คือบัณฑิตจึงเป็นคนมีประโยชน์ที่ควรยกย่องเชิดชู เพื่อให้มีกำลังใจ เพื่อรักษาความดีไว้ และเพื่อตั้งใจทำความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อโลกจะได้เจริญรุ่งเรืองตลอดไป ถ้าไม่รู้จักคนดี คือ บัณฑิต และไม่ยกย่องเชิดชูบัณฑิต หรือละเลยเสียไม่สำนึกหรือไม่เอาใจใส่ในคุณงามความดีของท่านผู้เป็นบัณฑิตผู้บำเพ็ญประโยชน์ให้ บัณฑิตก็คงไม่คบหาสมาคมด้วย ก็ทำให้ขาดประโยชน์ที่ควรจะได้จากท่านผู้เป็นบัณฑิตนั้น, อันธรรมดาคนที่จะคบกันได้สนิทสนม ก็ด้วยเห็นความดีของกันและกัน และต่างยกย่องเชิดชูกัน ไม่ลบหลู่ดูถูกกัน เช่นศิษย์บูชาคุณครูบาอาจารย์แสดงความนับถือ ยกย่องให้เกียรติ บุตรบูชาคุณมารดาบิดา แสดงความเคารพยำเกรง ด้วยกิริยา วาจา และอัธยาศัย ทำให้ท่านเห็นว่ายกท่านไว้ในที่สูงเหมาะสมแก่ฐานะของท่าน ไม่ใช่ตีตนเสมอหรือดูถูก.

อนึ่ง แม้การที่ผู้ใหญ่ยกย่องผู้น้อยที่ทรงคุณงามความดีให้ปรากฏคุณงาม ความดี ก็ชื่อว่าบูชาคนดีเหมือนกัน

เป็นเหตุให้ผู้น้อยเคารพนับถือผู้ใหญ่ และตั้งใจทำความดีให้ยิ่งขึ้นไป ถ้ามีคนตั้งใจทำความดี คือบำเพ็ญประโยชน์แก่หมู่คณะและโลกมากขึ้น ความเจริญก็เพิ่มพูนก้าวหน้าไม่หยุดยั้ง หรือเสื่อมถอยสามัคคี คือความปรองดองสนิท-สนมแห่งจิตต์ใจ และความพร้อมเพรียงแห่งกายร่วมงานกันโดยสนิทสนมที่รวมเรียกว่า พร้อมกายพร้อมใจนั้น ย่อมเกิดขึ้น เพราะผู้ใหญ่ยกย่องคนดีอันเป็นเหตุให้ผู้น้อยเคารพยำเกรงผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่ประพฤติตรงข้าม คือไม่ยกย่องคนดีคนสามารถ ก็ทำให้คนดีคนสามารถเสื่อมคลาย ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ ซึ่งประพฤติอยุติธรรมให้เห็น แล้วก็ปลีกตนออกห่าง ไปหาผู้ใหญ่ที่ทรงความยุตติธรรม เมื่อคนดีคนสามารถไม่ร่วมด้วยในวงงานใด วงงานนั้นก็เสื่อมมีแต่คนเอาตัวรอด ไม่รับผิดมีแต่รับชอบ และจะไม่มีใครพยายามทำดีให้ยิ่งขึ้น เพราะเห็นว่าเหนื่อยเปล่า จิตต์ใจของปุถุชนเป็นเช่นนี้ เพราะฉะนั้น การบูชา คือยกย่องเชิดชูคนดี จึงเป็นมงคล เพราะสามารถผูกใจคนดีไว้ให้ช่วยกันทำความเจริญแก่หมู่ได้ โลก คือมวลมนุษย์ที่รวมกันอยู่ จะ

เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าก็เพราะมีคนดีเพิ่มขึ้น และช่วยกันสร้างความเจริญขึ้น.

ส่วนคนชั่วเป็นผู้ทำความเสื่อมและผลาญความเจริญ ถ้ามีมากก็ยิ่งพาให้เสื่อมใหญ่ จึงต้องป้องกัน กำจัดให้หมดไป โดยอุบายวิธี คือไม่คบค้าสมาคมด้วย ไม่ยกย่องเชิดชู เพื่อให้สำนึกตัวและกลับตัวเป็นคนดี และต้องคบคนดี ยกย่องเชิดชูคนดีให้ปรากฏ เพื่อคนดีรักษาความดีของตนไว้ และทำความดียิ่งขึ้น และเพื่อให้คนชั่วได้เห็นแบบอย่างแล้วพยายามทำความดีตาม.

ผู้ใหญ่ที่จะเป็นผู้ยกย่องเชิดชูคนดีนั้น เมื่อกล่าวโดยคุณธรรมแล้วก็ได้แก่บัณฑิตผู้หยั่งรู้ความจริงข้อนี้นั่นเอง ย่อมเป็นผู้ใหญ่โดยภูมิปัญญา เมื่อจำแนกออกไปตามหน้าที่ ก็ได้แก่บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือ.

เมื่อต้องการคบบัณฑิตก็ต้องยกย่องเชิดชูบัณฑิต ถ้าไม่ยกย่องเชิดชูท่าน ท่านก็คงไม่คบด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ไม่เจริญมีแต่เสื่อม เพราะฉะนั้น บูชา คือการยกย่องเชิดชูคนดีจึงเป็นมงคล คือเหตุแห่งความเจริญ.

ไม่คบคนพาล ไม่พาตัวให้เสื่อมลง คบบัณฑิตพาให้เจริญปัญญาและความประพฤติดี บูชา คือยกย่องเชิดชูบัณฑิตคือคนดี ทำให้บัณฑิตมีกำลังใจที่จะถ่ายความรู้ให้ ที่จะช่วยแนะนำสั่งสอนชี้คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ให้ มงคลทั้ง ๓ ประการนี้ ย่อมแสดงผลดีตรงกับความต้องการของทุกคนคน คือทุกคนต้องการปรารถนาความเจริญแก่ตน ไม่ปรารถนาความเสื่อม เพราะฉะนั้น ทุกคนต้องมีมงคล ๓ ประการนี้ไว้ในตนให้บริบูรณ์ จึงจะสามารถบรรลุความเจริญสมความปรารถนา.

การสงเคราะห์บุตร

โลกมนุษย์จะตั้งอยู่ได้ไม่ขาดมนุษย์ ก็เพราะมีบุตรธิดาเกิดสืบต่อและเติบโตเจริญวัยขึ้น ทำหน้าที่บำรุงโลกแทนมารดาบิดาและผู้อื่นที่ชราแก่เฒ่า หรือดับชีพล่วงลับไป ถ้าไม่มีบุตรธิดาเกิดสืบต่อ โลกมนุษย์ก็เสื่อมสูญ เพราะฉะนั้นบุตรธิดาจึงเป็นมิ่งขวัญของมารดาบิดา และเป็นสิ่งสำคัญที่โลกคือหมู่มนุษย์ต้องการปรารถนาอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า

ปุตฺตา วตฺถุ มนุสฺสานํ

บุตรธิดาย่อมเป็นวัตถุที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย

โดยอธิบายว่า บุตรธิดาเป็นผู้จะสืบสายให้วงศ์สกุลเจริญแพร่หลาย ดุจพื้นปฐพีเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งหมู่ไม้แผ่พืชพันธุ์เจริญจนเป็นดงใหญ่ที่สุดฉะนั้น.

บุตรนั้น ท่านจำแนกไว้เป็น ๓ จำพวก คือ อติชาตบุตร ๑ อนุชาตบุตร ๑ อวชาตบุตร ๑ บุตรผู้เจริญด้วยคุณธรรมยิ่งกว่ามารดาบิดา จัดเป็นอติชาตบุตร บุตรทรง

คุณธรรมพอเสมอมารดาบิดา จัดเป็นอนุชาตบุตร บุตรผู้เกิดมาเลวทรามกว่ามารดาบิดา จัดเป็นอวชาตบุตร.

อติชาตบุตร ย่อมสามารถตั้งดำรงวงศ์สกุลให้เจริญยิ่งกว่าพื้นเพเดิม อนุชาตบุตรย่อมสามารถรักษาวงศ์สกุลให้ถาวรสืบไปไม่เสื่อมลง ส่วนอวชาตบุตรมีแต่จะทำวงศ์-สกุลให้เสื่อมสูญ เปรียบเหมือนพันธุ์ไม้ที่ได้รับบำรุงจากเจ้าของเต็มที่ ย่อมเจริญงอกงามเรี่ยวแรงกว่าพันธุ์เดิม ก็ย่อมผลิดอกออกผลสืบพืชพันธุ์ไปได้นาน ที่ได้รับบำรุงเพียงปานกลาง ก็ย่อมเจริญได้พอเสมอพันธุ์เดิม พืชพันธุ์ก็ยังจะสืบต่อไปได้อีก ถึงไม่เจริญขึ้น แต่ก็ไม่เสื่อมทรามลง ก็ยังเป็นที่ต้องการปรารถนา ส่วนพันธุ์ไม้ที่ไม่ได้รับการทำนุบำรุง หรือที่แคระแกรนมาแต่กำเนิด แม้จะได้รับการทำนุบำรุงก็เจริญยาก หากจะผลิดอกออกผลก็เต็มแกนไม่ทำความยินดีให้แก่เจ้าของ ต้องถูกตัดตอนถอนทิ้งสูญพืชพันธุ์ฉันใด บุตรก็เป็นฉันนั้น ข้อสำคัญอยู่ที่การทำนุบำรุงแลฝึกฝนอบรม เพราะฉะนั้น มารดาบิดาจึงควรรู้จักอุบายวิธีที่จะทำนุบำรุงและฝึกฝนอบรมบุตรธิดาของตน และ

ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการทำนุบำรุงและฝึกฝนอบรมให้เต็มที่ บุตรธิดาของตนจะได้พ้นจากอวชาต และสามารถดำรงวงศ์สกุลให้เจริญถาวรสืบไปตลอดกาลนาน

สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ได้ตรัสพระโอวาทแก่สิงคาลมานพแสดงหน้าที่ของมารดาบิดาจะพึงทำนุบำรุงบุตรธิดาด้วยสถาน ๕ คือ ๑. ห้ามบุตรจากความชั่ว ๒. ให้บุตรตั้งอยู่ในความดี ๓. ให้บุตรศึกษาศิลปวิทยา ๔. ให้บุตรธิดามีคู่ครองที่สมควร ๕. มอบทรัพย์ให้ในสมัยที่ควรให้

การห้ามบุตรจากความชั่วนั้น คือสอนบุตรให้รู้จักความชั่วมีประการต่าง ๆ เช่นประพฤติตนเป็นคนเกียจคร้านเป็นคนดุร้ายข่มเหงรังแกผู้อื่น หรือพูดจาหยาบคายด่าว่าคนอื่น หรือประพฤติมักง่ายไร้วัฒนธรรมต่าง ๆ คบคนพาลเป็นเพื่อน เป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงเล่นการพนันเป็นนักเลงเจ้าชู้ และประพฤติทุศีลผิดธรรมผิดกฎหมายเป็นต้น และแสดงความทุกข์ความเสื่อม อันเป็นผลของความชั่วนั้น ๆ ให้บุตรเห็น เกียดกันห้ามปรามเสียมิให้ประพฤติ เพื่อมิให้บุตรเลวทรามตกต่ำลงไปจากสถานะเดิม

ของวงศ์สกุล โดยมารดาบิดางดเว้นจากความชั่วเหล่านั้น ให้เป็นเยี่ยงอย่างอันดีแก่บุตร.

การให้บุตรตั้งอยู่ในความดีนั้น ได้แก่การสอนบุตร ให้รู้จักความดี และอานิสงส์แห่งความดี คือความสุข ความเจริญและความนับถือของประชุมชน ให้บุตรเล็งเห็น ด้วยใจของตนเอง และเกิดความพอใจความดีแล้วตั้งใจทำ ความดีนั้น ๆ เช่นหมั่นศึกษาศิลปะวิทยา หรือหมั่นทำ การงานอื่น ๆ หรือประพฤติดีประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ เพื่อบุตรเป็นคนดี ที่เพื่อนมนุษย์ทั้งหลายจะพึงนับถือ ไม่ดูหมิ่นรังเกียจมารดาบิดาบางคนถึงกับจ้างบุตรให้ทำความดี เช่น ท่านอนาถบิณฑิกะเศรษฐี จ้างบุตรให้ไปฟังธรรมของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้เป็นคนฉลาดรอบรู้ ธรรมคำสอนของบัณฑิต จะได้สามารถประกอบกิจและ ปกครองตนให้เจริญในโลก แม้ในข้อนี้ มารดาบิดาก็ต้อง ทำดีให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่บุตรก่อน แล้วบุตรจึงทำตามได้ง่าย คือประพฤติดีตามโดยไม่รู้สึกตัว และไม่ต้องฝืนใจประพฤติ เพราะได้ทำดีตามตัวอย่างที่ดีมาจนเคยชินแล้ว ด้วยเหตุนี้ มารดาบิดาจึงต้องเป็นผู้นำที่ดีของบุตรทั้งในการเว้นชั่วทั้งใน การทำดี.

อนึ่งเมื่อมารดาบิดาประพฤติไม่เป็นธรรม บุตรธิดาชักนำให้กลับตั้งอยู่ในธรรมฉันใด เมื่อบุตรประพฤติไม่เป็นธรรม มารดาบิดาก็มีหน้าที่ชักนำให้กลับตั้งอยู่ในธรรม ชื่อว่าห้ามบุตรจากความชั่ว และให้ตั้งอยู่ในความดีก็ฉันนั้น.

การให้บุตรศึกษาศิลปวิทยานั้น เป็นข้อสำคัญยิ่ง ถ้าบุตรไร้การศึกษา หรือได้รับการศึกษาไม่เพียงพอย่อมโง่เขลา ไม่สามารถตั้งตัวให้เจริญได้ ไม่สามารถปกครองทรัพย์สมบัติของวงศ์สกุลให้เจริญได้ และไม่อาจเป็นพลเมืองดีของชาติได้ เพราะฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงทรงยกการศึกษาขึ้น ตั้งไว้เป็นประการสำคัญที่มารดาบิดาหรือผู้ปกครองจะต้องให้การศึกษาแก่บุตรหรือแก่เด็กในปกครองของตนเพื่อเป็นคนฉลาดสามารถช่วยตนเองได้ ไม่ต้องพึ่งต้องเกาะผู้อื่นเป็นอยู่ การที่มารดาบิดาให้บุตรศึกษาศิลปวิทยาที่เหมาะสมแก่อุปนิสัยของบุตร และให้การศึกษาหาความรู้รอบตัว เพื่อเป็นคนสามารถในกิจการ ไม่ปล่อยให้บุตรโง่เขลา ไม่ทันเพื่อน ชื่อว่าได้ให้ทรัพย์ภายในอันประเสริฐแก่บุตร เพราะวิชาความรู้ย่อมเป็นคุณสมบัติติดตัวอยู่ตลอด

ชีวิต เป็นเครื่องช่วยตัวมิให้อับเฉา ดีกว่าทรัพย์ภายนอก ที่อาจมีภัยอันตรายได้นานาประการ การให้ศึกษานั้น มารดาบิดาจะสอนเอง หรือส่งให้เข้าศึกษาในสำนักศึกษาที่เจริญ มีครูบาอาจารย์ที่ดีที่สามารถ ก็ชื่อว่าให้การศึกษาแก่บุตรเช่นเดียวกัน.

การให้บุตรธิดามีคู่ครองที่สมควรนั้น ก็คือการให้บุตรธิดาตั้งหลักฐานของตนเอง จำจะต้องเลือกคู่ครองให้ได้คนดีที่จะร่วมสุขร่วมทุกข์กัน และช่วยกันก่อร่างสร้างตัวให้เจริญด้วยโภคทรัพย์ ยศ เกียรติและความสุข เพราะบุตรธิดายังไม่รู้จักโลกคือการครองเรือน อาจเลือกคู่ครองไม่เหมาะสมแล้ว ต้องเดือดร้อนในภายหลังก็ได้ จึงต้องพึ่งเหตุผลของมารดาบิดา ผู้มีเมตตากรุณาต่อบุตรหาที่เปรียบมิได้ จะพึงเลือกชายหรือหญิงที่ดีให้เป็นคู่ครอง ที่ต้องใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย เพื่อปกครองกันให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดไปไม่มีการแตกแยกกันในเบื้องปลาย.

การมอบทรัพย์ให้ในสมัยที่ควรให้นั้น ก็คือให้เป็นนิตย์ เช่นให้ทรัพย์แก่บุตรธิดาเพื่อเป็นต้นทุน สำหรับประกอบการอาชีพ หรือตั้งหลักฐานให้มั่นคงถาวร มีให้

ที่ไร่ นา สวน หรือให้อาคารบ้านเช่า หรือให้เงินก้อน เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องบริหารบำรุงตน บำรุงวงศ์สกุล ให้เจริญ ชื่อว่าให้ในนิจสมัย ให้ในสมัยพิเศษ เป็นต้นว่า ในสมัยที่ทำการมงคล คือในกาลไว้จุก โกนจุก ในกาลบวช ในกาลเรียน ในกาลแต่งงาน เพื่อจะได้บำเพ็ญบุญกุศล ตามประเพณีเนื่องด้วย ศาสนา หรือให้ในกาลเวลาที่บุตร เจ็บไข้ เพื่อรักษาตัวให้ปราศจากโรคภัย ชื่อว่าให้ใน กาลสมัย.

มารดาบิดาสงเคราะห์บุตรธิดาด้วยสถานทั้ง ๕ นี้ ตามสมควร ชื่อว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ของบุพพการีบุคคลที่พึง ปฏิบัติแก่บุตรธิดาของตน เป็นเหตุให้บุตรธิดาเกิดความ เคารพนับถือรักใคร่ ตั้งใจสนองพระคุณด้วยการปฏิบัติ บำรุงรักษามารดาบิดา ด้วยความกตัญญูกตเวทีเป็นเหตุให้ วงศ์สกุลเจริญรุ่งเรืองถาวรด้วยสุขสมบัติไม่ขาดสาย ด้วย เหตุนี้ การสงเคราะห์บุตรจึงเป็นมงคลอันสูงสุดประการหนึ่ง

การบำรุงมารดาบิดา

มารดากับบิดา เป็นเจ้าพระคุณของบุตร เพราะเป็นผู้มีอุปการคุณแก่บุตรเหลือล้น พ้นพิสัยที่จะพรรณนาให้ครบถ้วน เมื่อประมวลกล่าวแต่ใจความ ก็คือท่านเป็นผู้ให้ชีวิต เลือดเนื้อ ทรัพย์สิน คุณธรรม วิชาความรู้และหลักฐานแก่บุตร บุตรมีชีวิตรอดปลอดภัยและเจริญเติบโตจนสามารถช่วยตนเองได้ ก็ด้วยความอุปการะเลี้ยงดูฝึกฝนอบรมสั่งสอนของท่าน ท่านรักและหวังดี มีความห่วงใยบุตร ตั้งแต่รู้ว่าบุตรเกิดในครรภ์ ช่วยกันทนุถนอมด้วยความเอื้อเฟื้อ เมื่อบุตรคลอดจากครรภ์แล้ว ก็ต้องช่วยกันเลี้ยงบำรุงให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่คำนึงถึงความเหนื่อยยากและความสิ้นเปลือง ถ้าบุตรผู้ไร้เดียงสาป่วยไข้ไม่สบาย ไม่เป็นอันกินอันนอน ท่านก็ต้องอดนอนตลอดวันตลอดคืน เฝ้าดูแลพยาบาลรักษาจนกว่าบุตรจะหาย บุตรเจ็บ ท่านก็พลอยเจ็บด้วย บุตรสบาย ท่านก็พลอยสบายด้วย ความรักของมารดาบิดา เป็นความรักอันบริสุทธิ์บันดาลให้ท่านยอมสละทุกอย่าง เพื่อความสุขความเจริญ

แก่บุตร เมื่อบุตรมีทุกข์เพราะโรคภัยเบียดเบียฬหรือประสพความเสื่อม ท่านก็สงสารหวั่นใจ ทนไม่ได้ ต้องพยายามแก้ไขให้พ้นทุกข์ พ้นเสื่อมด้วยกรุณาปราณี เมื่อบุตรมีความสุขความเจริญ หรือพ้นทุกข์พ้นเสื่อมสมความปรารถนาของท่าน ท่านก็มีมุทิตาพลอยยินดี ปลื้มใจในความสุขความเจริญของบุตร ไม่กลัวบุตรจะดีกว่าหรือเจริญกว่าท่าน ความสุขความเจริญของบุตรเพิ่มพูนขึ้นเพียงใด ความยินดีปลื้มใจของท่านก็เพิ่มพูนขึ้นเพียงนั้น เมื่อบุตรตั้งตนเป็นหลักฐานได้แล้ว ด้วยความสามารถของตนเอง มารดาบิดาก็วางใจ ปล่อยให้ช่วยตัวเองต่อไป แม้บุตรจะทำผิดไม่เป็นที่ชอบใจประการใด ท่านก็ไม่ถือโทษแก่บุตร นี้จัดเป็นอุเบกขา เพราะมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาบริบูรณ์แก่บุตรอย่างนี้ มารดาบิดาจึงได้รับยกย่องว่าเป็นพระพรหมของบุตร ดุจมหาพรหมผู้แผ่พรหมวิหารทั้ง ๔ มีเมตตาเป็นต้น ให้เป็นไปในสัตว์โลกเป็นนิตย์ฉะนั้น อนึ่งมารดาบิดาเป็นอาจารย์ผู้ฝึกสอนบุตรให้รู้จักสิ่งที่เป็นคุณและสิ่งที่เป็นโทษ ให้รู้จักดี ให้รู้จักชั่ว ให้รู้จักพูดเป็นภาษาให้รู้จักสิ่งทั้งหลายในโลก และเป็นผู้ปลูกฝังอัธยาศัยที่ดีงาม

ให้แก่บุตรมาแต่เล็กแต่น้อย ก่อนครูอาจารย์เหล่าอื่น และบุตรจะได้สมาคมกับครูอาจารย์ที่ดีเหล่าอื่น ก็เพราะมารดาเป็นผู้แนะนำและชักจูง เพราะฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องมารดาบิดาว่าเป็นบูรพาจารย์ของบุตร เพราะเป็นอาจารย์ก่อนอาจารย์ทั้งปวง และเพราะมารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการคุณแก่บุตรเหลือล้นพ้นคณนาเช่นนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เป็นอาหุเนยยบุคคล คือผู้ควรสักการะบูชาของบุตร.

บุตรใดมาสำนึกรู้พระคุณของมารดาบิดา ตั้งใจจะสนองพระคุณของท่านตามหน้าที่ของบุตรที่ดี สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอนให้ปฏิบัติบำรุงท่านด้วยสถาน ๕ คือ ๑. เลี้ยงดูท่านให้เป็นสุข ๒. ช่วยทำกิจของท่าน แทนท่าน ๓. ดำรงวงศ์สกุล ๔. ปฏิบัติสมควรเป็นผู้รับมรดก ๕. ทำบุญอุทิศให้ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว.

การที่บุตรธิดาผู้สามารถมาปันทรัพย์ เครื่องเลี้ยงชีวิตแก่มารดาบิดาก็ดี ทำนุบำรุงมารดาบิดาของตนให้เป็นสุขโดยสถานอื่น ๆ ด้วยมือของตนเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นทำก็ดี เมื่อมารดาบิดาเจ็บไข้ เอาใจใส่พยาบาลรักษาก็ดี อาหาร

หรือผลไม้สิ่งใดเป็นที่ชอบใจของมารดาบิดา บุตรขวนขวายหามาให้ท่านก็ดีเหล่านี้ จัดเป็นความเลี้ยงดูท่านให้เป็นสุข

กิจการใดเป็นการภายในบ้านเรือน เช่นการดูแลการบ้านการเรือน การรักษาทรัพย์มิให้เสียหาย การเลี้ยงดูชนบริวาร โดยอย่างต่ำการหุงต้มเป็นต้นก็ดี กิจการที่เกิดขึ้นแก่มารดาบิดาโดยทางอื่น ๆ อันเป็นกิจภายนอกบ้านเรือนมีราชการเป็นต้นก็ดี บุตรธิดาเอาเป็นธุระช่วยให้กิจการนั้น ๆ สำเร็จไปก็ดี ทำแทนเสียเองก็ดี เหล่านี้ จัดเป็นช่วยทำกิจแทนท่าน อนึ่ง กิจการใด ๆ ที่ไม่มีโทษ แต่เป็นคุณเป็นประโยชน์ เช่นสร้างโรงเรียน สร้างวัด สร้างเสนาสนะไว้ในพระอาราม สร้างคัมภีร์พระธรรม ขุดสระน้ำบ่อน้ำ ทำถนนและสะพาน ปลูกศาลาที่พักอาศัย หรือสร้างสถานพยาบาล ที่มารดาบิดาได้เริ่มทำลงไว้แล้วหวังจะให้เสร็จ แต่ยังไม่เสร็จ ท่านมาเจ็บป่วยเสียทำไม่ได้หรือล่วงลับไปเสียก่อน บุตรธิดาผู้สามารถมาขวนขวายจัดการทำต่อให้สำเร็จลงสมประสงค์ของท่าน หรือของที่มารดาบิดาได้สร้างไว้นั้น สำเร็จแล้วแต่ชำรุดหรือทรุดโทรมไป ใช้การไม่ได้ บุตรธิดาจัดการปฏิสังขรณ์บูรณะให้

กลับคืนเป็นปรกติ ใช้การได้ หรือของนั้นเล็ก ช่วยทำให้ใหญ่ขึ้น หรือของนั้นไม่งาม ช่วยทำให้งามขึ้น เหล่านี้นับว่าช่วยทำกิจของท่านแทนท่าน.

การที่บุตรธิดาสามารถปกครองรักษาทรัพย์ มีที่ดินและเงินทองเป็นต้น ซึ่งเป็นของมารดาบิดาไว้ มิให้เสียหายหมดสิ้นไปก็ดี รักษาวงศ์ญาติของมารดาบิดาไว้มิให้แตกร้าวด้วยสังคหะวัตถุก็ดี ประพฤติตามธรรมที่ชอบของมารดาบิดาไม่ล่วงละเมิดก็ดี กุศลวัตต์ใด ๆ ที่ประพฤติสืบต่อกันมาตามวงศ์สกุล บุตรธิดาไม่ตัดให้เสื่อมสูญเสีย ประพฤติบำเพ็ญให้เป็นไปสม่ำเสมอ ให้คงอยู่ตามที่หรือให้ทวีมากและประณีตกว่าแต่ก่อนก็ดี เหล่านี้ นับว่าดำรงวงศ์สกุลไว้มิให้เสื่อมทรามตกต่ำ หนึ่งเมื่อมารดาบิดาประพฤติไม่เป็นธรรม บุตรธิดาชักนำให้ตั้งอยู่ในธรรม เช่นมารดาบิดาเป็นคนไม่มีศรัทธา เป็นคนทุศีล เป็นคนตระหนี่ หรือเป็นคนมีปัญญาทราม บุตรธิดาผู้สามารถทำให้ท่านกลับตั้งอยู่ในคุณธรรม คือศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาได้ก็นับว่าได้ดำรงวงศ์สกุลไว้มิให้ตกต่ำจากคุณธรรม.

การที่บุตรธิดามาประพฤติตนให้เป็นที่ไว้วางใจของมารดาบิดา ว่าจะสามารถปกครองรักษาทรัพย์มรดกของวงศ์สกุลไว้ได้ คือ เว้นความประพฤติอันเป็นทางเสื่อมต่าง ๆ เสีย เช่นเป็นคนเกียจคร้านไม่เอาการเอางาน เป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงการพนัน เป็นนักเลงเที่ยว เป็นนักเลงเจ้าชู้ เป็นนักเลงหัวไม้คบเพื่อนชั่ว แต่เป็นคนขยันเอาการเอางาน รู้จักทำมาหากิน ทำทรัพย์ให้เพิ่มพูน รู้จักปกครองรักษาทรัพย์ รู้จักประมาณในการใช้จ่ายบริโภค-ทรัพย์ รู้จักเลือกคบคนดีเป็นมิตรสหาย เป็นคนมีศีลมีกัลยาณธรรม ดังนี้จัดว่าเป็นผู้ปฏิบัติสมควรรับทรัพย์มรดกของมารดาบิดา.

เมื่อมารดาบิดาแตกดับสิ้นชีพไปแล้ว บุตรธิดามาอนุสรณ์ถึงอุปการคุณของท่าน แล้วบำเพ็ญกุศลบริจาคทานอุทิศส่วนกุศลให้ท่านตามสมัยนั้น ๆ เช่นทำในวันถึงแก่กรรมของท่าน เป็นส่วนธรรมบรรณาการ ในเวลาที่สิ้นวิสัยสามารถที่จะสนองพระคุณโดยประการอย่างอื่นได้ ด้วยอำนาจความกตัญญูกตเวที ดังนี้ จัดว่าเป็นการทำบุญอุทิศให้ ที่เรียกว่า ทักขิณานุปทาน.

ในการบำรุงมารดาบิดา ๕ สถานนี้ การเลี้ยงดูท่านให้เป็นสุข บุตรธิดาจะพึงทำได้แต่ในกาลสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น ส่วนการทำบุญอุทิศให้ท่าน บุตรธิดาพึงทำในสมัยเมื่อท่านสิ้นชีพไปแล้ว ตามประเพณีนิยมเนื่องด้วยชาติและพระศาสนา การทำกิจของท่านแทนท่าน การดำรงวงศ์สกุล และการปฏิบัติตนให้สมควรเป็นผู้รับทรัพย์มฤดก สามสถานนี้บุตรธิดาย่อมทำได้ทุกสมัย คือทั้งในเวลาที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ทั้งในเวลาที่ท่านสิ้นชีวิตไปแล้ว เมื่อบุตรธิดาปฏิบัติชอบ บำรุงมารดาบิดาของตนโดยสถาน ๕ เหล่านี้ ตามสมควรแก่โอกาสนั้น ๆ ย่อมได้ความปลื้มใจแก่ตนเองว่า เราได้ปฏิบัติหน้าที่ของบุตรธิดาผู้กตัญญูกตเวทีครบถ้วน ไม่เป็นช่องโอกาสที่ตนเอง และบัณฑิตทั้งหลายจะพึงครหาติเตียนได้ มีแต่ผู้สรรเสริญ ทั้งเป็นเหตุให้มารดาบิดาเกิดเมตตากรุณามากขึ้น และอำนวยพรให้มีความสุขความเจริญไม่ขาดสาย ทั้งได้ทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีที่ควรยึดถือปฏิบัติตามของอนุชนในวงศ์สกุล เพื่อความเจริญรุ่งเรืองถาวรแห่งวงศ์สกุลสืบต่อไปไม่ขาดสาย

เพราะฉะนั้น มาตาปิตุอุปัฏฐาน การบำรุงมารดาบิดาจึงเป็นมงคลอันสูงสุดประการหนึ่ง ซึ่งกุลบุตรผู้ปรารถนาความสุขความเจริญแก่ตนแก่วงศ์สกุลของตน ควรปฏิบัติให้บริบูรณ์

บุญที่เหมาะแก่สังคม

ความจริง โลก คือ หมู่มนุษย์นี้ ตั้งอยู่โดยสันติสุขเพราะเหตุ ๒ ประการ คือ ทำดีต่อและสนองดีตอบแก่กันและกัน ผู้ตั้งใจทำดีต่อชนทั้งหลาย มุ่งให้เขาอยู่เย็นเป็นสุข ย่อมได้รับความรักความเคารพนับถือของปวงชนทั้งปวงที่ทำดีต่อเขานั้น และความรักความเคารพนับถือนั้นเอง เป็นเหตุบันดาลใจให้ทนอยู่ไม่ได้ต้องสนองดีตอบให้สมควรกัน และความสนองดีตอบนั้นเป็นเหตุให้ผู้ทำดีต่อ เกิดกำลังใจที่จะทำให้ยิ่งใหญ่ไพศาลต่อไป และเป็นเครื่องจูงใจให้ผู้อื่น ที่ได้รู้เห็นให้มีแก่ใจที่จะทำดีต่อผู้อื่นบ้าง เพราะมนุษย์ทุกคนชอบความรักความเคารพนับถือและความยกย่องด้วยน้ำใจจากผู้อื่น เพราะเป็นความชุ่มชื่นใจ ไม่ชอบความเกลียดชังความดูถูกดูหมิ่น และความไม่เอาใจใส่ของผู้ใด เพราะเป็นความแห้งแล้งใจไม่เป็นสุข

เพราะฉะนั้นการทำดีต่อกัน จึงเป็นสิ่งที่ปรารถนาอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้โลกอยู่เย็นเป็นสุข ส่วนการทำร้ายต่อกันนั้น ไม่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาเลยทีเดียว เพราะทำให้โลกเดือดร้อนเป็นทุกข์ รวมทั้งตัวผู้ทำร้ายด้วย เพราะเหตุนี้ ในพระพุทธศาสนา จึงสอนให้มนุษย์ทำดีต่อกัน เว้นการทำร้ายต่อกันเด็ดขาด ผู้ใดทำคุณความดีไว้แก่ชุมชนมาก ผู้นั้นย่อมเป็นที่รักใคร่นับถือของชุมชนมาก แม้สิ้นชีพละโลกนี้ไปแล้ว ความดีที่ได้ทำไว้นั้นก็ยังตรึงใจเตือนใจชนทั้งหลาย ให้ระลึกถึงด้วยความอาลัยเสียดาย มุ่งหมายที่จะทำดีสนองด้วยน้ำใจรักใคร่เคารพนับถือ ฝ่ายผู้ไม่ทำความดีแก่ผู้ใดก็ไร้ผู้รักใคร่นับถือ มีใจแห้งแล้งไม่ชุ่มชื่น เพราะไม่มีความรักความนับถือเป็นน้ำเลี้ยงหัวใจ แต่ถ้ากลับทำร้ายผู้อื่นให้เดือดร้อนทุกข์ยาก แม้มีชีวิตอยู่ก็ไม่เป็นที่รักใคร่ปรารถนา หากสิ้นชีพละโลกนี้ไปก็หาเป็นที่อาลัยเสียดายของประชุมชนไม่ ข้อนี้ชี้ให้เห็นใจความสำคัญว่าความเกิดมาเป็นมนุษย์นั้น ข้อสำคัญอยู่ที่ความดี ถ้าได้ทำความดีมาก่อน ที่เรียกว่า ปุพเพกตปุญญตา ความดีนั้นก็สนับสนุนเชิดชูให้เกิดมาดี คือเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสุขสมบัติ และเป็นที่ยกย่องนับถือ

ของชุมชนเป็นอันมาก เมื่อเกิดมาดีแล้ว กระทำความดีในปัจจุบัน ที่เรียกว่า อัตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบย่อมเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสุขสมบัติมั่นคงสืบไป และย่อมเป็นที่รักใคร่ปรารถนาของประชุมชน ที่เรียกว่า เป็นอยู่ดี และเมื่อสิ้นชีพทำลายขันธ์ละโลกนี้ไป ความดีที่ทำไว้ในปัจจุบันย่อมสนับสนุนส่งให้ไปสู่คติภูมิสถานที่ดี มีความสุขความเจริญอีก และเป็นที่อาลัยเสียดายของชนทั้งหลาย ที่เรียกว่าไปดี รวมความว่าความดีที่ตนเองกระทำไว้ ย่อมคุ้มครองสนับสนุนบุคคลให้เป็นผู้มาดี อยู่ดี และไปดี ทั้ง ๓ สถานความเป็นผู้มาดี อยู่ดี และไปดีนี้แล เป็นอาการที่บัณฑิตนิยม และแสดงให้เห็นความดีอันเป็นแก่นสารในภายใน ที่บุคคลนั้นได้ทำไว้ไม่ขาดสาย ทั้งในอดีต และปัจจุบัน

ความดีนั้น ก็ได้แก่บุญ คือการที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนแก่ผู้อื่นนั้นเอง เมื่อว่าโดยเหตุภายใน ได้แก่การที่ทำด้วยใจบริสุทธิ์ มีเมตตากรุณาเป็นมูล เมื่อว่าโดยผลได้แก่ความสุขความเย็นใจ ที่บังเกิดแก่ตนแก่ผู้อื่น เพราะฉะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจึงทรงสอนให้สำเหนียกศึกษาเรื่องบุญ ดังพระพุทธนิพนธ์ภาษิตว่า

ปุญฺญเมว สุสิกฺเขยฺย อายตคฺคํ สุขุทฺรยํ
ทานญฺจ สมจริยาจ เมตฺตจิตฺตญฺจ ภาวเย

แปลความว่า บัณฑิตพึงสำเหนียกศึกษาให้ดี ซึ่งการที่เป็นบุญ อันมีสุขเป็นผลติดต่อ คือ พึงบำเพ็ญทาน สมจริยา และเมตตาจิต เพราะยังธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขทั้ง ๓ นี้ ให้เกิดแล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุขหาความลำบากมิได้.

ในพระคาถานี้ ได้การที่เป็นบุญ ๓ ประการ คือ ทาน ๑ สมจริยา ๑ เมตตาจิต ๑ มีอรรถาธิบายเป็นลำดับไป.

ทาน แปลว่าให้ ก็และการให้จะบังเกิดขึ้นได้ ต้องมีส่วนประกอบ ๔ ประการ คือ ๑. ต้องมีบุคคลผู้จะให้ ๒. ต้องมีสิ่งที่จะให้ ๓. ต้องมีเจตนาคือความจงใจที่จะให้ ๔. ต้องมีบุคคลผู้รับ หากขาดส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเสีย การให้ก็ไม่เกิดขึ้น ทานนี้เป็นสิ่งจำเป็นที่สุดในโลก ขาดทานเสียอย่างเดียว โลกคือหมู่มนุษย์ก็ตั้งอยู่ไม่ได้ มนุษย์ทุกคนที่มีชีวิตรอดมาได้ถึงทุกวันนี้ ล้วนต้องพึ่งการให้ของบิดามารดา พี่น้องวงศ์ญาติ ครูอาจารย์ มิตรสหาย

ตลอดถึงคนอื่นที่ไม่รู้จักกันเลย บิดามารดา เป็นผู้ให้ก่อนใคร ๆ ทั้งหมด คือให้ชีวิตเลือดเนื้อเป็นต้น การให้บังเกิดผลเป็น ๒ อย่างพร้อมกัน คือ พอกพูนความสุขความเจริญแก่ผู้รับ และบรรเทาความทุกข์ ความเสื่อมของผู้รับให้หมดไป.

ทานนี้ จำแนกเป็น ๒ อย่าง คือให้สิ่งของอันให้เกิดความสุขแก่ผู้รับ เช่นของบริโภคของใช้สอย เรียกอามิสทาน ๑ ให้วิชาความรู้อันหาโทษมิได้ ด้วยน้ำใจอันบริสุทธิ์ เรียกธรรมทาน ๑ อนึ่ง ทานนี้ต่างโดยลักษณะที่ให้เป็น ๒ อย่าง คือ ให้เพื่ออนุเคราะห์สำเร็จด้วยเมตตากรุณา ให้เพื่อบูชาคุณ สำเร็จด้วยความเคารพนับถือ ต่างโดยอาการที่ให้และปฏิคาหกผู้รับเป็น ๒ อย่าง คือให้เจาะจงบุคคล เรียกปาฏิปุคคลิกทาน ๑ ให้ทั่วไปทั้งหมู่ไม่เจาะจง เรียกสังฆทาน ๑ เมื่อมาปรารภมารดาบิดาผู้คับขันธ์แล้ว บริจาคเพื่อสำเร็จผลเป็นความสุขแก่ท่านจัดเป็นมาตาปิตุอุปัฏฐานธรรม และปุพพเปตพลี เมื่อมาปรารภมิตร อำมาตย์ญาติสาโลหิต หรือท่านผู้มีอุปการคุณแล้วบริจาคอุทิศให้ ก็เรียกว่า ทักขิณานุปทานญาติธรรม

ญาติสังคหะ ให้โดยตั้งใจเผื่อแผ่เกื้อกูลแก่ประชาชนทั่วไป ด้วยอัธยาศัยเมตตาอารี จัดเป็นสาธารณทาน ทานทั้งปวงนี้ เป็นกิจเกื้อหนุนให้เกิดความสุขแก่ผู้ได้รับ และทำผู้ให้ให้เป็นที่รักที่นับถือของชนทั้งหลาย นำปีติปราโมทย์บันเทิงใจมาให้แก่ผู้ให้ไม่ขาดสาย จึงเป็นหิตจริยาสัมมาปฏิบัติ จัดเป็นบุญประการหนึ่ง ซึ่งทุกคนควรบำเพ็ญให้เต็มตามหน้าที่ของตน.

สมจริยา แปลว่า ความประพฤติเสมอ คือไม่ประพฤติลุ่ม ๆ ดอน ๆ จำแนกเป็น ๓ สถาน คือ ประพฤติเสมอในบุคคล ๑ ในสิ่งอันเป็นที่รักของกันและกัน ๑ ในธรรมคือหน้าที่ ๑ ประพฤติเสมอในบุคคลนั้น ได้แก่ ผู้น้อยประพฤติอ่อนน้อมยำเกรงผู้ใหญ่ตามสมควรแก่ฐานะ ไม่แสดงอาการลบหลู่ดูหมิ่นเหยียดหยามไม่ยำเกรง และมีความกตัญญูกตเวทีเสมอต้นเสมอปลาย ก็เป็นเหตุให้ผู้ใหญ่มีเมตตาอารี มีแก่ใจเอาเป็นธุระ ช่วยบรรเทาทุกข์บรรเทาเสื่อมให้ และช่วยพอกพูนความสุขความเจริญให้ ผู้ใหญ่เล่าก็วางตนสมเป็นผู้ใหญ่ที่ผู้น้อยควรเคารพยำเกรง ไม่ประพฤติเหลาะแหละไม่เป็นหลัก ให้ผู้น้อยเสียน้ำใจ ผู้

เสมอกันก็ประพฤติตนฉันผู้เสมอกัน คือ ที่เป็นญาติก็ประพฤติตนตามฉันที่เป็นญาติ ที่เป็นมิตรก็ประพฤติตนตามฉันที่เป็นมิตร มีจิตคงที่ไม่แปลผัน ในเวลาที่ฝ่ายหนึ่งมีความเจริญออกหน้าไป อีกฝ่ายหนึ่งก็มีมุทิตาจิตพลอยยินดีสนับสนุนยกย่อง ไม่ทำใจจืดเฉยเมยไม่แสดงความยินดี หรือฝ่ายหนึ่งพลาดพลั้งเสื่อมทรามตกต่ำลง อีกฝ่ายหนึ่งก็พลอยสลดใจไม่ซ้ำเติมไม่ทับถม แสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อเยี่ยมเยียนเคยทำดีต่อกันมาอย่างไร ก็ทำสม่ำเสมอไม่ทำให้ผิดปกติเช่น จืดจางห่างเหิน ไม่สนิทสนมอย่างที่เคยมา รวมความว่ามีความสนิทสนมเป็นกันเอง คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง เพราะเจริญหรือเสื่อมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ความประพฤติเสมอในบุคคลนี้ เป็นเครื่องถนอมรักษาความเคารพนับถือมิให้เสื่อมคลาย เป็นที่ตั้งมั่นแห่งสามัคคี

ประพฤติเสมอ ในสิ่งอันเป็นที่รักของกันและกันนั้น คือ ทุกคนรักชีวิตของตน รักร่างกายอันเป็นที่ตั้งแห่งชีวิตของตน ปรารถนาจะมีชีวิตอยู่โดยสงบสุขไม่ถูกตัดรอนชีวิตและร่างกายจะเป็นอยู่ได้ ต้องอาศัยทรัพย์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเป็นเครื่องบำรุง ทุกคนจึงรักทรัพย์ด้วย มี

ความหวงแหนเสียหาย ทุกคนรักคู่ครองและวงศ์ตระกูลของตน ทนไม่ได้ต่อการแทรกแซงของคนอื่น เมื่อถูกแทรกแซงของคนอื่น เมื่อถูกแทรกแซงล่วงเกิน ก็เจ็บใจเคียดแค้นอาฆาต ทุกคนรักความซื่อตรงสุจริตที่ผู้อื่นจะพึงประพฤติต่อตน ไม่พอให้ใครมาพูดหลอกลวงตน ทุกคนชอบความรอบคอบทำอะไรไม่ผิดเพราะเป็นทางสวัสดีแก่ตน เพราะฉะนั้น เพื่อความปลอดภัยแห่งสิ่งอันเป็นสิ่งที่รักของตนและผู้อื่น ทุกคนจึงต้องเว้นการผลาญชีวิต และการทำร้ายร่างกายกันเสีย ต้องเว้นการลักฉ้อโกงทรัพย์ของกันและกันเสีย ต้องเว้นการละเมิดในคู่ครองเสีย และบุตรธิดาของกันและกันเสีย ต้องเว้นการพูดปดหลอกลวงกันเสีย เพื่อเป็นที่ไว้ใจในกันและกันว่า ต่างจะเคารพในสิ่งอันเป็นที่รักของกันและกัน ไม่ละเมิด ทุกคนจะเป็นผู้มีความคิดรอบคอบพอ ที่จะไม่พูดไม่ทำอะไรให้เป็นการเบียดเบียฬละเมิดสิ่งอันเป็นสิ่งที่รักของผู้อื่น ก็เพราะไม่ลืมตัวที่จะใช้ความระมัดระวังการทำ การพูดเกี่ยวกับผู้อื่นธรรมดาปุถุชนแม้ไม่เสพของมึนเมา ก็ยังรู้จักเผลอลืมตัวได้ ถึงกับทำผิดอย่างไม่น่าจะเป็นได้ก็มี เมื่อเป็นเช่นนี้ หากดื่มสุราเมรัยเข้าไป ก็จะ

พาให้ประมาทลืมตัวทำผิดได้ง่ายและมากขึ้น ถึงกับประทุษร้ายสิ่งอันเป็นที่รักของผู้อื่นได้ เพราะฉะนั้น เพื่อความปลอดภัยแก่สิ่งอันเป็นที่รักทั้งของตนทั้งของคนอื่น จึงต้องเว้นการดื่มสุราเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาทลืมตัวเสียด้วย โดยนัยนี้จะเห็นว่าผู้มีศีล ๕ บริบูรณ์ ย่อมมีสม-จริยาในสิ่งอันเป็นที่รักของตนและของผู้อื่นครบถ้วน เพราะฉะนั้น ศีล ๕ จึงเป็นคุณที่ผู้ต้องการสมภาพจะพึงเคารพรักษามิให้ขาด.

สมจริยาในธรรมคือหน้าที่นั้น มีอธิบายว่า เมื่อตนมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติสนองความต้องการของชนเป็นอันมาก ก็ต้องเป็นผู้เที่ยงธรรมในหน้าที่ ไม่ลำเอียงเพราะรักหรือเพราะโกรธ หรือเพราะหลงงมงาย หรือเพราะขลาดกลัว ให้เขาได้รับสิทธิ์ที่เขาควรจะได้รับโดยชอบ แสดงความเอื้อเฟื้อเคารพต่อประโยชน์ของผู้อื่นจัดการให้เขาให้เหมาะสมแก่เหตุ เมื่อเป็นผู้เที่ยงธรรมในหน้าที่แล้ว ก็ไม่ทำให้ผู้อื่นเสียหาย ทุกคนย่อมได้รับความยุติธรรมเสมอหน้ากัน ผู้เที่ยงธรรมในหน้าที่จึงเป็นที่รัก ที่เคารพนับถือของชนทั้งหลาย ควรได้รับยกย่องให้เป็นใหญ่เป็นผู้นำของหมู่ชน

เพราะฉะนั้นเสมจริยาจึงจัดเป็นบุญประการหนึ่ง ที่ทุกคนควรบำเพ็ญทำให้บริบูรณ์,

เมตตาจิตนั้น ได้แก่จิตมีเมตตา คือความสนิทสนมเป็นกันเองกับผู้อื่น โดยความได้แก่ความมีน้ำใจ รักกันหวังดีต่อกัน ไม่เกลียดชังหวังร้ายต่อกัน การที่ดำริคิดหรือนึกถึงใคร ๆ ก็เว้นจากอาฆาตพยาบาทวิหิงสา ปรารถนาให้เขามีความเจริญอยู่เย็นเป็นสุข ไม่คิดก่อทุกข์ร้อนให้แก่เขา มีเมตตากำกับอยู่ในจิตสม่ำเสมอ ชื่อว่า เมตตาภาวนา เจริญเมตตา หรือแผ่เมตตา การแผ่เมตตานี้ ต่างโดยอาการเป็น ๒ อย่าง คือ แผ่เจาะจงแก่คนที่ตนรู้จักรักใคร่อยู่แล้วเป็นการง่าย เรียกโอทิสสะผรณา แผ่ปรารภทั่วไป ไม่เจาะจงไม่เลือกบุคคล เรียกอโนทิสสะผรณา การแผ่เมตตาโดยนัยหลังนี้ ย่อมขยายวงกว้างออกไปได้ตามอัธยาศัยของบุคคล จนไม่มีขอบเขตเป็นที่สุด จัดเป็นเมตตาเจโตวิมุติทำใจให้หลุดพ้นจากสิ่งที่กีดกั้นอันเป็นวัตถุแห่งปฏิฆะความขัดใจ เมตตาภาวนานี้ ย่อมเป็นเหตุมีกำลังฝังอยู่ในสันดานยังบุคคลให้ประกอบการอันเป็นประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น โดยฉะเพาะบ้าง โดยทั่วไปบ้าง ตามควรแก่เมตตาที่เป็นไปใน

จิตที่แผ่โดยเจาะจง เป็นเหตุให้มารดาบิดาอุปการะเลี้ยงดูบุตร ให้บุตรปฏิการะสนองคุณท่านเป็นต้น ที่แผ่โดยไม่เจาะจง เป็นเหตุบันดาลให้ประชาชนพ้นจากความปองร้ายเบียดเบียฬล้างผลาญกัน แต่ให้ทำนุบำรุงกันให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วไป แม้ความปรารถนาของมนุษย์ทั้งหลายจะเป็นอย่างเดียวกัน คือ รักสุข เกลียดทุกข์เสมอกัน ถึงกระนั้นก็ยังเป็นต่าง ๆ กัน ที่ได้สุขก็มี ที่ได้ทุกข์ก็มี ทั้งนี้ ก็เพราะความต่างกันแห่งความประพฤติและความสามารถ ประกอบกับโอกาสภูมิลำเนาและกุศลอกุศล เมื่อตนได้สุขอย่างใด มีแก่ใจเผื่อแผ่หวังจะให้ผู้อื่นได้สุขอย่างนั้นบ้าง อย่างนี้เมตตาจึงจะแผ่กว้างขวางทั่วไปถึงผู้อื่น ที่ไม่เกี่ยวข้องกับตน จูงใจบุคคลให้เกื้อกูลกันด้วยสิ่งที่จะให้เกิดความสุขบ้าง ด้วยอุบายอันจะให้ได้สุขวัตถุนั้น ๆ บ้างตามอัธยาศัยเมตตานี้เป็นเหตุให้มนุษย์ประพฤติเป็นประโยชน์แก่กันและกัน จัดเป็นคุณสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องหมายให้ว่า พระธรรมวินัย เป็นสวากขาตธรรม อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสชอบแล้ว พระองค์ทรงชักจูงพุทธเวไนยในคุณข้อนี้ โดยควรแก่เหตุ ในฝ่ายบรรพชิตตรัสสอน ให้

อุปัชฌายะ อาจารย์กับศิษย์ รักใคร่นับถือกันสนิทสนมดุจบิดากับบุตร และต่างเป็นธุระแก่กันโดยกิจวัตร ในฝ่ายคฤหัสถ์ตรัสประทานพระโอวาทไว้ ให้มารดาบิดากับบุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษย์ สามีกับภรรยา ญาติกับญาติ มิตรกับมิตร เจ้ากับข้า สมณะพราหมณ์กับคฤหัสถ์ รักใคร่นับถือกันและให้อนุเคราะห์กันตามหน้าที่ และตรัสสอนให้แผ่เมตตากว้างออกไป จนไม่มีขอบเขตเป็นที่สุด.

เมื่อพรรณาถึงผล เมตตาย่อมอำนายประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นทั้ง ๒ ฝ่าย ผู้ประกอบด้วยเมตตาย่อมอยู่เป็นสุขสบาย ไม่ต้องกะทบกะทั่งด้วยอาฆาตพยาบาทวิหิงสา มีจิตปลอดโปร่งหาที่ติดขัดมิได้ ย่อมห่างไกลจากอันตรายแต่ปรปักษ์ ทั้งจะเป็นที่รักใคร่นับถือของชนทั้งหลาย ฝ่ายผู้อื่นที่ได้รับอนุเคราะห์ด้วย กำลังแห่งเมตตาจิตนั้น ก็จะได้ประสพสุข ซึ่งตนไม่มีทางจะหาได้ตามลำพัง แต่นั้นก็จะหวังดีตอบแก่ท่านผู้อุปถัมภ์ สมด้วยคำพระเตมีย์บรมโพธิสัตว์ตรัสไว้ว่า "ปูชโก ลภเต ปูชํ ผู้บูชาย่อมได้บูชาตอบ" "วนฺทโก ปฏิวนฺทนํ ผู้ไหว้ย่อมได้ไหว้ตอบ" ดังนี้รวมความว่า เมตตานี้เป็นปัจจัยพยุงจิตให้คิดเผื่อแผ่แก่กัน ไม่

หวงไม่เสียดาย สกัดกั้นจิตไว้มิให้ตกไปในวิสัยแห่งอาฆาตพยาบาทวิหิงสา บำรุงจรรยาให้เป็นไปถูกต้องตามคลองธรรม จัดว่าเป็นสมุฏฐานแห่งทาน และสมจริยา สองปฏิปทาที่ได้พรรณามาแล้วในเบื้องต้น อำนวยอิฏฐมนุญยผลมีสุขเป็นต้น ติดต่อทั้งภพนี้และภพหน้า สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า เป็นบุญจริยาอีกประการหนึ่ง ด้วยประการฉะนี้

คณะใดสมาคมใด ตั้งอยู่ในคุณธรรม ๓ ประการนี้ สม่ำเสมอกัน คณะนั้นสมาคมนั้น ย่อมพ้นจากอาฆาตบาดหมางกัน มีความปรองดองกลมเกลียวกันเป็นอันดี พึงหวังแต่ความเจริญ หาความเสื่อมมิได้ อาศัยเหตุนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสประทานพระพุทธโอวาท แก่พระภิกษุสงฆ์ ให้เข้าไปตั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในกันและกัน เฉลี่ยลาภที่หาได้สู่กันบริโภค มีศีลเสมอกัน มีทิฏฐิเสมอกัน เมื่อประพฤติได้ดังนี้ ย่อมเป็นที่รักที่เคารพของกันและกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน ไม่วิวาทกัน มีแต่พร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อกล่าวฉะเพาะบุคคลผู้ตั้งอยู่ในคุณธรรม ๓

ประการนี้ ย่อมมีจิตปลอดโปร่งอยู่เป็นสุข เป็นที่รักใคร่แห่งสัปปุริสชนทั่วไป.

บุญ ๓ ประการนี้ เป็นปัจจัยส่งเสริมบุคคลให้ได้อยู่ในหมู่ชนผู้ประพฤติธรรม มีสันติสุข พ้นจากเบียดเบียฬในปัจจุบันฉันใด แม้ละโลกนี้ไปแล้ว ก็อุปถัมภ์ให้ได้บรรลุวิบูลผล พ้นจากเวรภัยฉันนั้น เพราะฉนั้น พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า "**อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลกํ ปณฺฑิโต อุปปชฺชติ** ยังธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุข ๓ ประการนี้ ให้เกิดแล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุขหาความลำบากมิได้"

พิมพ์ที่: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ช. ชุมนุมช่าง ๓๑๔/๗ ซอยหลังวัดตรีทศเทพ
ถนนประชาธิปไตย กรุงเทพมหานคร โทร. ๘๒๗๖๐๔–๖๘๑๖๑๐
นายชม ศุขปริมัตถ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา มีนาคม ๒๕๑๖